

Asia: Arviomuistio koskien sääntelyä kehitysyhteistyön järjestämisestä

Ulkoministeriö

<https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=d9973310-ab67-4e9b-aa5b-45db652f6d47>

Lausunto

Arviomuistio koskien sääntelyä kehitysyhteistyön järjestämisestä
Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/24322/2024

1. Arviomuistiossa esitetään uuden kehitysyhteistyötä järjestämistä koskevan lain säätämistä ja Laki valtion virastoista ja laitoksista (382/1989, jäljempänä "virastolaki") kumoamista. Virastolain tapaan arviomuistiossa esitetään säädettäväksi viranomaisille kuuluvasta yleistoimivallasta osallistua kehitysyhteistyön toimeenpanoon. Samalla toimivallan soveltamisalaa viranomaisten osalta esitetään yhtenäistettäväksi julkisuuslain 4 §:n kanssa. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen muutosten, mukaan lukien vaikutusten, osalta? (luku 2.1)

Kannatamme lain säätämistä, joka kokoaa kaikkia kehitysyhteistyön järjestämistä koskevia säädöksiä, selkeyden ja läpinäkyvyyden lisäämiseksi.

Voimassa olevan hallitusohjelman painotus edistää suomalaisten yritysten toimintamahdollisuuksia kehittyvissä maissa ei tulisi sekoittaa suomalaisten yritysten hyödyntämistä kehitysyhteistyössä. Vaikka näemme molempia tavoitteita tärkeinä, on huomioitava että kyseessä on kahdesta perustavanlaatuisesti erilaisesta toiminnasta. On syytä varmistaa ettei kehitysyhteistyövaroja käytetä väärin ns. pelkästään suomalaisten yritysten vientitukena.

Toisaalta painopisteen siirtäminen kahdenvälisestä kehitysyhteistyötä kansalaisjärjestöille on maailman nykytilanteessa ymmärrettävää. Tuleeko tarkennuksia kansalaisjärjestöjen kriteereihin, esim. tulisivatko toimijoiden olla Suomessa rekisteröityjä kansalaisjärjestöjä, vai ovatko kaikki kansainvälisetkin järjestöt samassa asemassa esim. kilpailutustilanteessa?

2. Millaisia näkemyksiä teillä on uuden kehitysyhteistyön järjestämistä koskevan lain ja sitä koskevan IKI-instrumentin soveltamisalaa koskevasta muutoksesta suhteessa korkeakouluihin? Miten korkeakouluja tulisi kohdella suhteessa julkisuuslain 4 §:n viranomaismäärittelmään (luku 2.1)

N/A

3. Kehitysyhteistyön järjestämistä koskevaan uuteen lakiin esitetään päivitettäväksi IKI-yhteistyötä koskeva maksuperustesäännös. IKI-yhteistyön osalta on tarkoitus yhdenmukaistaa IKI-yhteistyötä koskevia kirjaus- ja kilpailutusnäkökulmia. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen muutosten osalta? Millaisia näkemyksiä teillä on esityksen vaikutuksista? (luku 2.1)

Yhdymme ulkoministeriön tulkintaan siitä, että IKI-toiminta on partnerimaissa olevien yhteistyökumppaneiden aloitteesta lähtevää, ulkoministeriön rahoittamaa viranomaisyhteistyötä, jota tulisi jatkossakin antaa muille viranomaisille

toteutettaviksi. Arviomuistiossa sanotaan, ettei kyseisiä tehtäviä ole mahdollista kilpailuttaa. Käytännössä on kuitenkin ollut tilanteita jossa usealta valtion viranomaiselta on pyydetty esitys IKI-hankkeen toteutussuunnitelmasta. Olisiko syytä selvittää laissa miten tämänkaltainen hankesuunnitteluprosessi eroaa kilpailutuksesta?

4. Arviomuistiossa kuvataan ulkoministeriön tahtotila rahoittaa tulevaisuudessa monitoimijahankkeita, joilla rahoitettaisiin konsortioita, jotka muodostuisivat esimerkiksi viranomaisista, korkeakouluista ja säätiöistä ja yrityksistä (luku 2.1.1.4). Millaisia näkemyksiä, hyviä käytäntöjä tai toimintatapoja teillä on monitoimijamallin rahoittamiseen?

Monitoimijahankkeessa keskeinen lähtökohta on, että kaikkia osapuolia osallistutetaan myös suunnitteluvaiheeseen, jotta saadaan kattavasti integroitua eri toimijoiden tarpeita ja näkemyksiä. Tämä vastaa hyvin sekä Suomen Akatemian että EU Komission rahoittamaa Horizon Europe mallia, josta meillä on paljon hyviä kokemuksia. Näiden kokemusten perusteella voimme todeta että malli, jonka mukaan jokaisella taholla on velvoite ja vastuu omasta budjetista, sitouttaa partnereita. Hankkeen kokonaisuuden kannalta ei sen sijaan välttämättä ole tarkoituksenmukaista pilkkoa toimintaa erillisten sopimusten alle, joka sirpaloittaa hankkeen hallinnointia entisestään. Hankeen keskitetty koordinaatio voi antaa paremmat mahdollisuudet toteuttaa aitoa monitoimija- ja monitieteistä yhteistyötä, jolla voi olla laajempia kehitysvaikutuksia.

5. Arviomuistiossa selvitetään tarvetta säätää EU:lle tai muiden valtioiden kehitysyhteistyötoimijoille siirrettäviä tehtäviä koskien sekä selvennetään teknisen siirron mahdollisuutta (luku 2.1.3.1). Millaisia näkemyksiä teillä on selvitystä koskien?

Vaikka yhdymme näkemykseen että delegoitu työ saattaa ”tarjota Suomelle omia kehitysyhteistyövaroja suuremmat vaikuttamismahdollisuudet strategisesti tärkeissä maissa tai prioriteettisektorilla ja saada aikaan myös laajemmat kehitysvaikutukset”, on syytä myös varmistua siitä että suomen rajalliset kehitysyhteistyövarat käytetään suoraan sellaisiin teemoihin jotka tukevat suomen tavoitteita ja linjauksia.

Ongelmaksi voi muodostua haasteeksi että Suomen rooli toimijana EU-delegoidussa yhteistyössä saattaa jäädä kovin rajalliseksi. Esimerkkinä voi ottaa DESIRA instrumentin hankkeet, jossa suomalaisten partnereiden rooli niin sanotusti jäi suurimpien tahojen, kuten GIZ:in, jalkoihin. Tällaisissa tapauksessa, jossa Suomen tahtotila kuitenkin on, että omat toimijat osallistuvat työhön, kuvio ei välttämättä ole eduksi. Näin ollen, sellaiset oimintamallit jossa Ulkoministeriö välittää EU varoja suoraan suomalaiselle taholle, tarjoaa suuremmat mahdollisuudet itsenäiseen toimintaan. EU:n pilariarviointihakuprosessin ollessaan jo pitkään jäissä, estämässä suomalaisia toimijoita edistämään omaa pilariarviointiprosessia, ulkoministeriön rooli välittäjänä korostuu. Sen vuoksi on olennaista varmistaa että tekniset siirrot ulkoministeriöltä ovat mahdollisia myös muille kuin pilariarvioituille suomalaisille (valtion) toimijoille.

6. Arviomuistioon on kuvattu ulkoministeriön ulkoistamat asiantuntijahankinnat perustuslain 124 §:n arvion valossa. Uudessa laissa kehitysyhteistyön järjestämisestä on tarkoitus säätää muulle kuin viranomaiselle siirrettävien tehtävien osalta niiden asiantuntijahankintojen osalta, jotka nykytilassa arvioidaan julkisen hallintotehtävän siirtämiseksi. Arviomuistiossa esitetään myös mahdollinen tahtotila laajentaa asiantuntijapalveluhankintoja

tiettyjen yhteistyömuotojen osalta. Millaisia näkemyksiä teillä on esityksestä ja sen vaikutuksista (luku 2.2)?

Ymmärrämme tarpeen tietyissä tilanteissa laajentaa ulkoministeriön hankittavia kokonaisuuksia. Näemme kuitenkin erittäin tärkeänä ylläpitää laaturyhmään verrattava taho ulkoministeriössä, jotta Suomen kehityspoliittiset linjaukset, läpileikkaavat teemat, yms. varmistuvat.

Tapauksissa, jossa yksityisen sektorin rahoitusmuotoja ohjataan ja valvotaan ulkopuolisen asiantuntijan toimesta, on erityisen tärkeää varmistaa myös itse toimijan laatu, jotta Suomen strategisten ja läpileikkaavien teemojen huomioiminen on riittävällä tasolla, jotta tavoiteltuja kehitysvaikutuksia saadaan aikaseksi.

7. Arviomuistiossa esitetään muutoksia valtionavustuslakiin (688/2001) niiltä osin, kun niihin liittyy ulkoministeriön toimintaa koskevia erityispiirteitä (luku 2.3). Muilta osin valtionavustusten myöntämiseen sovellettaisiin valtionavustuslakia. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen säännösten osalta?

Yhdymme näkemykseen, että tietyissä tilanteissa/tapauskohtaisesti voi olla syytä soveltaa arviomuistiossa esitettyä muutoksia valtionavustuslakiin, jotta kehitysyhteistyön ” tavoitteiden ja tuloksellisuuden toteutumisen osana pitkäjänteistä kehitysyhteistyötä” varmistuu. Kuten muistiossa todetaan: ”Valtionavustuksen maksamisen lopettaminen ja siten koko kehitysyhteistyöohjelman kokonaisuuden toimeenpanon lopettaminen voi olla avustuksensaajan näkökulmasta kohtuuton lopputulos”

8. Arviomuistiossa selvitetään tarvetta säätää kehitysyhteistyövarojen väärinkäytöstä ilmoittavien henkilöllisyyden suojasta nykyistä lainsäädäntöä kattavammin (luku 2.4). Ulkoministeriön arvion mukaan uuteen lakiin kehitysyhteistyön järjestämisestä voitaisiin säätää ilmoittajien henkilöllisyyden suojelemisesta esimerkiksi laki finanssivalvonnasta (878/2008) 71 a-c §:n tapaan. Millaisia näkemyksiä teillä on esitettyjen säännöstarpeiden osalta?

Yhdymme näkemykseen, että on varmistettava väärinkäytöksiä ilmoittajien yksiselitteinen suojaaminen, ml. henkilöllisyyden salassapito, riippumatta mitä tahoa kyseinen henkilö edustaa.

9. Muut mahdolliset kommentit arviomuistiossa esitettyistä arvioinneista ja esityksistä?
N/A

Lausunnon valmistelija(t):
Mila Sell

Liitteet: